HET OUDSTE GRAFMONUMENT OP DE WESTERBEGRAAFPLAATS

Een bewogen geschiedenis

Tristan P. Maes

Op de Westerbegraafplaats staat een imposant grafmonument, het oudste daar aanwezig. Het werd in 1817 opgericht voor Regina Bernardina Vandeweghe, weduwe van Lucas Maes, en hun kinderen, vijfenvijftig jaar vóór het ontstaan van de Westerbegraafplaats.
Dit is het verhaal van een zwervend monument, een rijke Gentse familie en een dubbele moord.

Afb.1. Vooraanzicht van het grafmonument Maes-Vandeweghe, Westerbegraafplaats, 2017 (foto: T. Maes)

Grafmonument Maes-Vandeweghe

Wanneer je de Westerbegraafplaats via de hoofdingang binnentreedt, wandel je door het centrale gedeelte en kom je uit op het monumentale oorlogsmonument. Eens daar voorbij neem je het pad links en een honderdtal meter verder, op je rechterkant, vind je het grafmonument Maes-Vandeweghe. Het staat niet tussen andere graven maar helemaal apart op een eigen perceel, omgeven door vier kleine vijvertjes. Het centrale gedeelte van het neoclassicistisch bouwwerk bestaat uit een inscriptieblok waarvan de vier vlakken voorzien zijn van opschriften. De tekst aan de voorzijde luidt als volgt:

D. O. M.
VRYE BEGRAEF-PLAETS
DER FAMILIE EN AFSTAMMELINGEN
VAN LUCAS JOANNES MAES, ZOON VAN LUCAS,
GEBOOREN TE GENT DEN XXVII OCTOBER MDCCXXX,
ALDAER OVERLEDEN, DEN VIII AUGUSTUS MDCCLXXXXI,
EN BEGRAEVEN OP SINTE PIETERS KERKHOF, BUYTEN DE HEUVEL POORTE; IN HOUWELYK GEWEEST MET
REGINA BERNARDINA VANDEWEGHE DOGTER VAN JOANNES
MET WIE HY VERWEKT HEEFT ELF KINDEREN,
DIE VOOR HUNNE GELIEFDE MOEDER,
VOOR HUN ZELVEN, EN VOOR HUNNE AFSTAMMELINGEN,
DEEZE GEWYDE RUSTPLAETS ZIG, ALS GEMEENNE EYGENDOM, BEZORGT, EN TEN EEUWIGEN DAGE,
OP DEN EERSTEN DAG VAN ELK DER TWAELF MAENDEN VAN 'T JAER IN DE CATHEDRALE, EENE MISSE GESTIGT HEBBEN.
R. I. P.
OPGEREGT ANN CCXVII

Het jaartal van de oprichting van het familiegraf, 1817, is nog amper te lezen . Op de achterzijde van het blok staat een lofzang in het Latijn voor Regina Bernardina (oorspronkelijk bedoeld als de voorzijde). Op een van de twee kleinere zijvlakken worden naast Regina de namen van zeven kinderen opgesomd, al dan niet met geboorte- en overlijdensdata. Het andere zijvlak is voorzien voor nog meer namen maar is leeg gebleven. Op de vier hoeken staan zuiltjes in witte marmer.

Van het Dampoortkerkhof naar de Westerbegraafplaats

Het grafmonument heeft niet altijd op haar huidige plek gestaan. De Westerbegraafplaats werd in 1873 in gebruik genomen, terwijl het graf dateert van 1817 (1).

Het verhaal brengt ons terug naar 1784, het jaar waarin keizer Jozef II een decreet vervaardigde dat verbood om nog langer binnen de kerken en in bewoonde centra te begraven.

Zo ontstonden er buiten de stadspoorten drie nieuwe begraafplaatsen: één buiten de Heuvelpoort (de nog bestaande Zuiderbegraafplaats), de Brugse poort (gelegen aan de huidige Gebroeders De Smetstraat), en de Antwerpse poort (Dampoort). Met deze laatste wordt niet het 'Campo Santo' bedoeld, dat pas in 1847 in gebruik werd genomen, maar het niet langer bestaande Dampoortkerkhof, in het Frans *Cimetière de la Porte d'Anvers*, dat gelegen was aan de Dendermondsesteenweg. Deze begraafplaats was bestemd voor de overledenen van o.a. de parochies Sint-Baafs en Sint-Jacobs. Ook de Joodse gemeenschap kreeg er een apart deel ter beschikking (2). Het kerkhof bereikte je via een lange, smalle weg vanop de Dendermondsesteenweg. Die weg bestaat eigenlijk nog steeds en leidt nu naar een van de ingangen van de Freinetschool De Vlieger.

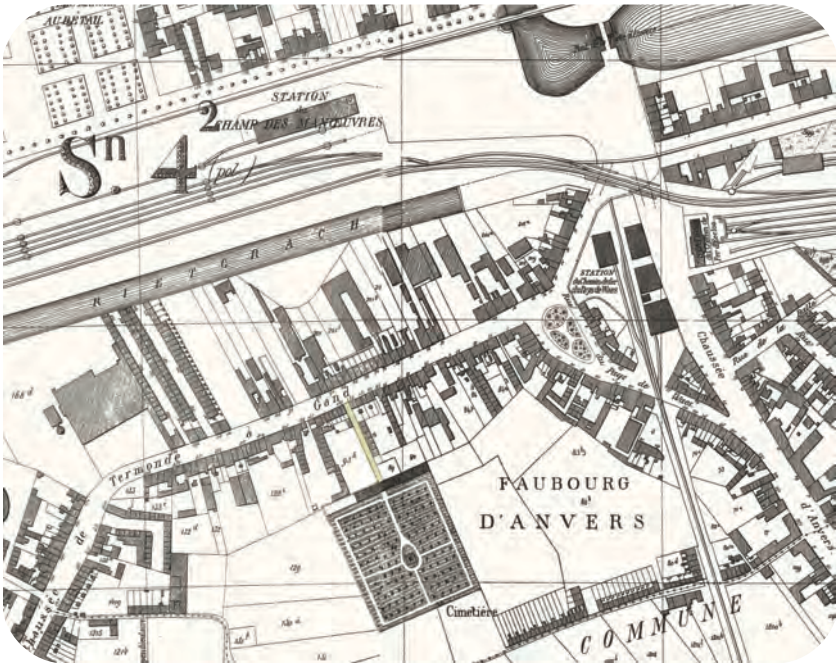

Afb.2. Centraal onderaan het Dampoortkerkhof, met in het donkergeel de weg naar de poort vanop de Dendermondsesteenweg. Rechts het verdwenen station Gent-Waas. Op de plaats bovenaan rechts bevindt zich nu het drukke verkeersknooppunt Dampoort. *Nouveau plan parcellaire de la Ville de Gand* et d'une partie de sa banlieu, uitgegeven door Gevaert & Vanimpe, ca. 1855.

Regina Bernardina Maes-Vandeweghe woonde samen met enkele van haar kinderen in het Hotel Vanden Meersche, gelegen vlakbij de Sint-Baafskathedraal. Ze overleed thuis in december 1814, op 84-jarige leeftijd. Als lid van de Sint-Baafsparochie werd ze begraven op het Dampoortkerkhof. Het grafmonument werd er drie jaar later opgericht door haar kinderen voor hun moeder, voor henzelf en hun nakomelingen. Het graf stond centraal op het kerkhof en op de koepel rees er een ondertussen lang verdwenen houten kruis met een Christusbeeld '*couverte de lames de fer'* (3). Het moet een van de meest indrukwekkende grafmonumenten van het hele kerkhof geweest zijn.

Ca. 1858 werd deze begraafplaats nog uitgebreid (tot aan de huidige Engelbert Van Arenbergstraat) maar door de grote bevolkingstoename werd het al snel te klein en raakte het ook meer en meer door bebouwing ingesloten, wat ook het geval was met het kerkhof buiten de Brugse poort. Het liberale stadsbestuur besliste om beide kerkhoven te sluiten en een nieuwe, seculiere begraafplaats aan te leggen buiten de stad, namelijk de Westerbegraafplaats, gelegen aan de Brugse Vaart, wat toen nog landelijk gebied was. Vanaf 1873 mochten er in beide kerkhoven geen nieuwe begravingen meer plaatsvinden, en in 1877 werden ze officieel gesloten, al bleef het Dampoortkerkhof wel nog jarenlang bestaan.

De Dampoortwijk raakte in de tweede helft van de negentiende eeuw ook meer en meer geïndustrialiseerd, met fabrieken zoals de katoenspinnerij Baertsoen & Buysse die vlakbij het kerkhof gelegen was. Georges Buysse, zoon van een van de oprichters van het bedrijf, schilderde ca. 1885 het desolaat ogende en besneeuwde kerkhof.

Afb.3. Georges Buysse, Cimetière de la Porte d'Anvers, ca. 1885 (privé-verzameling) (4)

Tegen het einde van de eeuw ontstond de Wasstraat, die dwars doorheen het oude kerkhof liep. De laatste graftekens werden verwijderd en er kwam op een deel van het terrein een gemeenteschool te staan, de rest werd een parkje. Die situatie is vandaag de dag grotendeels ongewijzigd: er staat op dezelfde plek nog steeds een school, namelijk de reeds vernoemde Freinetschool, en het deel dat aan de Van Arenbergstraat grensde is ook nu nog een parkje met speeltuig voor kinderen. De school kreeg tot zeker in 2005 nog regelmatig te maken met grondverzakkingen op de speelplaats, veroorzaakt door de oude grafkelders (5).

Toen de beslissing viel om het Dampoortkerkhof te sluiten kregen de houders van eeuwigdurende concessies de mogelijkheid om hun graftekens en de stoffelijke resten over te laten brengen naar een ander kerkhof, iets wat enkel het privilege was van de begoede families. Het moet in die periode, ca. 1877, geweest zijn dat het grafmonument Maes-Vandeweghe verhuisd werd naar de Westerbegraafplaats.

Deze begraafplaats werd pas voor het eerst uitgebreid in 1906, dus moet het graf oorspronkelijk binnen de oude ommuring gestaan hebben – de precieze locatie is niet gekend. Waarom en wanneer het opnieuw verplaatst werd is een mysterie. In zijn uitgebreid artikel uit 1970 over het grafmonument omschrijft M. Van Wesemael de locatie als volgt: 'het staat even buiten de rooilijn die de eigenlijke begraafplaats scheidt van de werkplaats van het personeel' (6). Toen behoorde het waarschijnlijk al niet meer bij een grafkelder. Ten tijde van de publicatie *In steen en brons, van leven en dood: inventaris van de waardevolle grafmonumenten* […] *van de stad Gent* (1981) stond het nog op deze niet duidelijk omschreven plaats. Het monument leek aan zijn lot overgelaten, gedoemd om te verdwijnen. Het is onder impuls van Rudy D'Hooghe, toenmalige beheerder van de Gentse begraafplaatsen, dat het aan het einde van de twintigste eeuw een opknapbeurt kreeg en verplaatst werd naar zijn huidige, eervolle locatie (7).

De familie Maes

Regina Bernardina Vandeweghe werd geboren in het Westvlaamse Wakken op 5 juli 1730. Op 19 november 1754 trad ze in het huwelijk met Gentenaar Lucas Joannes Maes (1730-1791), reder en collatieheer. Hij bracht het tot 'suppoost van de Vrije Schiplieden der Stad Gent', die zetelden in het gildehuis aan de Graslei (8). Het koppel woonde in een huis aan de Ketelvest en kreeg elf kinderen. Lucas overleed in 1791 en werd begraven in het Sint-Pieterskerkhof, nu bekend als de Zuiderbegraafplaats. Zijn grafteken bestaat niet meer. Dat moeder Regina door haar kinderen erg geliefd was blijkt uit de tekst in het Latijn op de achterzijde (oorspronkelijk de voorzijde): *Ter nagedachtenis van hun allerbeste en allerliefste moeder Regina Bernardina Vandeweghe, weduwe*

van de Gentenaar Lucas Maes. Zij blonk uit door haar christelijke deugden, haar onbaatzuchtigheid in het leven, haar zuivere levenswijze, haar zachtheid van inborst; zij was een merkwaardige vrouw, een kuise echtgenote, een huiselijke en gelukkige moeder voor haar kinderen, door wie ze zeer bemind werd. Treurend richten die achtergebleven kinderen nu dit gedenkteken van piëteit en kinderliefde op boven de plaats zelf waar zij hun eigen stoffelijke overblijfselen wensen neergelegd te zien tot ze samen met hun moeder op de jongste dag zullen verrijzen, verbeidend het oordeel Gods. (9)

Van de elf kinderen van Regina en Lucas stierven er drie op erg jonge leeftijd. Van de overige acht kinderen zijn er zeven bij naam vermeld op het grafmonument: Adrianus Livinus, Antonius Balduinus, Maria Judoca, Constantia Bernardina, Cesar Franciscus, Judocus Joannes en Sophia Regina. De enige ontbrekende naam is een dochter, Anna Josepha, geboren in 1759, waarvan de overlijdensdatum onbekend is.

Afb. 4. Zijvlak met de namen van Regina, weduwe van Lucas, en zeven van de elf kinderen (foto: T. Maes, 2017)

De familie Maes was welgesteld maar het is met de komst van de Fransen in 1794 dat ze pas echt een groot fortuin zouden vergaren. Twee van de zonen, Cesar en Josse (Judocus), traden in dienst van de nieuwe overheerser en maakten snel carrière. Josse (1771-1828) was van 1801 tot 1814 algemeen betaalmeester van het Scheldedepartement (*payeur général du département de l'Escaut*) en Cesar (1765-1835) werd leverancier van materialen voor het Franse

leger (10). Het moeten zeer lucratieve jobs geweest zijn die de gehele familie ten goede kwamen want er ontstond bij hen een echte koopwoede: gronden en gebouwen in Gent, Oostakker, Kortrijk, enz., waarvan een groot aantal waarschijnlijk door de Fransen verbeurd verklaard waren. Onder al deze eigendommen zaten o.a. het Kasteel van Lilare in Sint-Maria-Oudenhove, de kapel 't Putje in Sint-Denijs-Westrem, en de hele gemeente Opbrakel in de Vlaamse Ardennen, door Josse opgekocht in 1804 en waarvan hij zich prompt tot burgemeester liet verklaren. Het was ook hij die in 1813 de resten van de Sint-Baafsabdij kocht en een jaar later weer doorverkocht aan de nieuwe Nederlandse overheerser, waarover later meer (11).

Afb.5. Portret van Josse Maes, ca. 1800 (privé-verzameling)

Ook in het centrum van Gent werden gebouwen gekocht, o.a. het pand in de Nederpolder dat gekend staat als het Hotel Vanden Meersche. Het werd in 1807 aangekocht door een andere broer, Antonius, maar mogelijk werd het in werkelijkheid betaald door Josse, waarvan vermoed wordt dat er in de hoedanigheid van zijn job als betaalmeester heel wat centjes aan zijn handen bleven plakken. Het is in dit huis dat moeder Regina, ondertussen weduwe, samen met een aantal van haar kinderen ging wonen. Een blijvende getuige van de aanwezigheid van de familie Maes is het bewaarde 'salon Maes' dat zich op het gelijkvloers bevindt. Dit unieke salon werd in Empirestijl ingericht, volgens de overlevering ter ere van Napoleon en diens bezoek aan Gent in mei 1810. Voor zover geweten bezocht de Franse keizer het huis niet, en logeren deed hij in de

prefectuur. Een zekere maarschalk Berthier, die deel uitmaakte van de delegatie, bracht wel de nacht door in het Hotel Vanden Meersche (12).

Afb.6. Het 'salon Maes', Hotel Vanden Meersche, met boven de deur het monogram M (foto: T. Maes, 2021)

Wie waren de andere kinderen van Regina Vandeweghe en Lucas Maes die op het graf vermeld staan?

Antonius (1768-1808) en Adrianus (1767-1808) woonden allebei in het huis aan de Nederpolder. Over hen is weinig bekend behalve het feit dat ze 'particuliers' waren, beide ongehuwd bleven en kort na elkaar overleden zijn (Adrianus in augustus 1808 en Antonius exact een maand later). Aangezien de broers al overleden waren vóór de oprichting van het familiegraf is het logisch dat er onder hun namen geboorte- en overlijdensdata staan.

Constantia (1757-1827) was ongehuwd en woonde eveneens in het Hotel Vanden Meersche. Zij overleed in 1827 in het Kasteel van Lilare in Sint-Maria-Oudenhove, een van de buitenverblijven van de familie. Op dat domein bezat de familie serres en kweekten ze sierplanten, wat erg in de mode was bij de rijkelui in die tijd. Op de salons van de *Société d'Agriculture et de Botanique de la Ville de Gand* stelden ze hun mooiste creaties tentoon. Aangezien Constantia slechts tien jaar na de oprichting van het familiegraf overleed en ongehuwd bleef is het vreemd dat er bij haar naam geen geboorte- en overlijdensdatum werd toegevoegd.

Sophia (1774-1821) trouwde in 1805 met Petrus Mathot en het koppel kreeg minstens twee kinderen. Het gezin ging in Fosses-La-Ville wonen en Sophia overleed in Brussel, waar ze vermoedelijk haar laatste rustplaats kreeg.

Maria Judoca of Marie Jossine (1755-1836) bleef ongehuwd en woonde in het Hotel Vanden Meersche, waar ze op 80-jarige leeftijd overleed. *De Gazette van Gent* schrijft: '*Juffrouw Marie Maes, erfgename van den heer Cesar Maes, onlangs te Parys vermoord, is dezen nacht alhier overleden aen eene zinking aen de borst […]. Deze dame laet eene fortuyn van verscheyde millioenen achter' (13)*. En enkele dagen later in dezelfde krant: '*Gisteren morgend heeft in onze hoofdkerk van S. Baefs, met de grootste pracht voor persoonen die aen den adelstand niet toebehooren, de zinking plaets gehad van het lyk van joffrouw Marie Maes, het welk vervolgens in den corbillard, met vier peêrden bespannen, met eenen stoet van acht à negen familliekoetsen nae het kerkhof buyten de Dampoort vervoerd en aldaer in de grafstede, welke wylen den heer payeur Maes 'er doen bouwen heeft, ter aerde besteld is. Die door het overlyden van joffrouw Marie Maes het meest verliezen, zyn de arme, wier weldoenster zy steeds is geweest*' (14).

Hier staat expliciet dat ze in het familiegraf bijgezet is geweest. Het is daarom des te vreemder dat er onder haar naam geen geboorte- en overlijdensdatum staat.

Afb.7. Uitnodiging voor de uitvaart van Marie Jossine Maes (Universiteitsbibliotheek Gent)

Van dat grote fortuin dat zij achterliet waren vooral de twee zonen van haar zus Sophia de grote begunstigden. De gebroeders Mathot waren in Gent zeer geliefd door hun vrijgevigheid en hulp aan de armen. Zij verkochten later veel van de eigendommen en bezittingen die ze geërfd hadden. Een deel van die rijkdom had Marie geërfd van haar broer Cesar.

De moord op Cesar Maes en zijn vrouw

Cesar Maes (1765-1835) staat ook vermeld op het grafmonument. Hij was leverancier van brandstoffen voor het Franse leger en vestigde zich in Parijs. Hij trouwde pas in 1834, een jaar voor zijn dood, met zijn voormalige keukenmeid Françoise Gabrielle Logerot. Volgens de krant *L'Emancipation* zou het koppel kinderen gehad hebben maar deze zouden jong gestorven zijn (15).

Afb. 8. Portret van de jonge Cesar Maes (privé-verzameling)

Kort nadat Cesar en zijn vrouw terug waren van een verblijf in Gent (vermoedelijk in het Hotel Vanden Meersche) werden ze op 7 september 1835 allebei vermoord in hun woonst in de Rue des Petites Ecuries te Parijs. Er werd veel over geschreven in de Belgische en Franse pers, vaak op sensationele wijze, tot de bloederige details toe. Het was dan ook een bepaald brutale moord – het echtpaar werd 's ochtends, in hun slaapvertrekken, met een hamer doodgeslagen waarna de kamers in brand werden gestoken. *De Wegwyzer der Stad Gent* schrijft: '*Den heer Maes was eenen der rykste inwooners van Parys, en in verscheyde plaetsen van zyn huys word veel goude en zilvere geld ontdekt, het welk hy 'er verborgen had*' (16). Een andere publicatie vertelt over de

figuur van Cesar: *'Den heer Maes was om zyne groote milddaedigheyd voor de behoeftige, in groote agting zoo in Vrankryk als in zyne geboorteplaets'* (17).

De verdenking van de moord viel op verschillende bedienden die in het huis inwoonden, waaronder de neef van mevrouw Maes die als conciërge werkzaam was. Van het proces dat in 1836 plaatsvond werd uitgebreid verslag uitgebracht in o.a. de Franse *Gazette des Tribunaux* en de *Gazette van Gend*. Het motief van de dubbele moord lijkt diefstal te zijn geweest, maar uiteindelijk werden er maar enkele objecten teruggevonden bij een aantal van de bedienden. Uiteindelijk leidde het proces enkel tot een veroordeling van kamerknecht Pieter Van Cauwenberghe tot maximum tien jaar gevangenisstraf voor diefstal. Een heel vreemde conclusie van een gewelddadige moord.

Volgens een bericht in de *Gazette van Gend* was er een bevel om de lichamen over te brengen naar Gent en dat ze '*voorlopig zullen geplaetst worden in het kerkhof van het westen dezer hoofdstad, in eenen graf-kelder, aen het bestuer der begravingen behoorende*' (18). Slaat dit op het kerkhof aan de Brugse poort? En zijn de lichamen dan niet bijgezet geweest in het familiegraf op het Dampoortkerkhof? Hoe dan ook, onder de naam van Cesar staat er op het grafmonument geen geboorte- en overlijdensdatum.

Op 17 december 1835 vond een rouwdienst plaats in de Sint-Baafskathedraal. '*Indien alle degene die den overledenen eenige verplichting schuldig zyn den dienst bywoonen zal 'er den toeloop overgroot zijn*', schrijft de *Gazette van Gend* (19).

Het laatste couplet van een gedicht verschenen ten tijde van de moord toont nogmaals aan hoe geliefd Cesar was bij de Gentenaren:

Die dezen volks-vriend heeft gekend,
Moeten de traenen in d'oogen komen,
Want in Parys zoo als in Gend,
Zal ider braef mensch voor schromen,
Hy heeft noyt den armen verlaeten,
Maer bygestaen met wat kon baeten,
Daerom die waere menschen zyt,
Bid nu al voor zyn zaligheyd. (20)

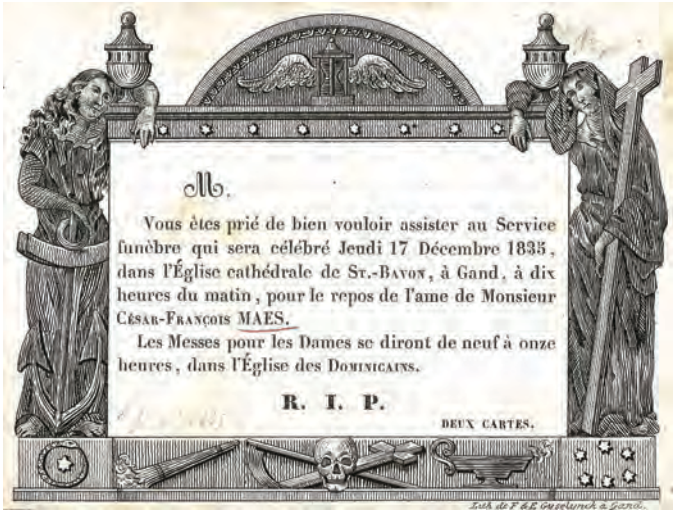
M.

Vous êtes prié de bien vouloir assister au Service funèbre qui sera célébré Jeudi 17 Décembre 1835, dans l'Église cathédrale de St.-Bavon, à Gand, à dix heures du matin, pour le repos de l'ame de Monsieur César-François MAES.

Les Messes pour les Dames se diront de neuf à onze heures, dans l'Église des Dominicains.

R. I. P.

DEUX CARTES.

Afb. 9. Uitnodiging voor de uitvaart van Cesar Maes (Universiteitsbibliotheek Gent)

Josse Maes

Het is duidelijk dat Cesar, net zoals zijn zus Marie, geliefd was en veel aanzien genoot in Gent. Iets wat niet kan gezegd worden van hun broer, de '*payeur*' Judocus of Josse Maes (afb. 5), over wie we het al gehad hebben. Hij trad op 28 oktober 1818 op 47-jarige leeftijd te Evergem in het huwelijk met Jeanne Catherine Van den Berghe (1767-1845), moeder van zijn vier kinderen. Die kinderen, drie zonen en een dochter, allen in Gent geboren, werden met dit late huwelijk gelegitimeerd. Josse ging met zijn gezin in de Peperstraat wonen. Alles lijkt erop dat de relatie met de rest van de familie was verzuurd geraakt (zie de erfenis van zus Marie en broer Cesar waarvan het merendeel naar hun neven, de gebroeders Mathot, ging). Josse overleed te Gent op 29 december 1828 en over zijn dood werd er in de Gentse pers niet veel gewag gemaakt. Op het grafmonument staat er ook onder zijn naam geen geboorte- en overlijdensdatum. Vermoedelijk kreeg hij een eigen graf.

Victor Hugo en de verwarring rond de figuren van Josse en Cesar Maes

In 1837 bezocht de Franse schrijver Victor Hugo (1802-1885) de stad Gent en vanuit de toren van de Sint-Baafskathedraal wijst zijn gids hem op het Hotel Vanden Meersche. Hij schrijft in een brief :'*Dit huis en deze tuin zien er vrolijk en fris uit. Het was het verblijf van die oude miljonair Maes die twee jaar geleden zo jammerlijk werd vermoord en die zijn oude hoeden met goud vulde*' (21). En bij zijn bezoek aan de ruïnes van de Sint-Baafsabdij heeft hij het ook

over Maes: '*Weet u wie deze prachtige abdij heeft verwoest, ontmanteld, geplunderd en gestript? Het was Maes, die man die twee jaar geleden werd vermoord om zijn oneerlijk verworven rijkdom, die oude vrek die schatten wou verzamelen doch zijn straf voorbereidde. Mijn gids had me bij binnenkomst verteld dat het deze Maes was die ze tot deze puinhoop had herschapen. Ik liep in stilte door de hele verwoesting en toen stond ik plotseling op van een steen waar ik had gezeten en ik kon niet nalaten hardop te zeggen: "De voorzienigheid is rechtvaardig!" In 93 waren er twee soorten monsters, sommige doodden mensen, andere monumenten; sommige wilden bloed, andere goud. De enen waren wreed doch vaak onbaatzuchtig, de andere waren hebzuchtig en altijd laf. Deze Maes was van de laatste soort, de meest verachtelijke naar mijn mening. Dus deze ellendige man nam dit prachtige klooster van ons allen af om zichzelf, een dwaas en een nutteloos persoon, het huis te geven waarover ik u gesproken heb. God zij geprezen! Hij heeft deze man onder zijn goud bedolven.*' (22)

Al noemt hij hem niet bij zijn voornaam, lijkt Victor Hugo in dit vernietigend portret te spreken over Cesar Maes, die vermoord werd te Parijs en in allerlei verborgen plekken in zijn huis geld verstopte. Zoals eerder vermeld is het echter niet Cesar maar zijn broer Josse die de ruïnes van de Sint-Baafsabdij opgekocht had in 1813. Je kan je afvragen in hoeverre Hugo door zijn gids correct geïnformeerd was, want de Sint-Baafsabdij was al grotendeels afgebroken in de 16de eeuw om plaats te maken voor het Spanjaardenkasteel, dat op zijn beurt ook al in verval was vanaf het einde van de 18de eeuw. In de literatuur over de abdij/burcht wordt Josse Maes bijna nooit vermeld, dus je kan je vragen stellen over zijn aandeel in het verdere verval van de site.

Tot op de dag van vandaag wordt in de literatuur over het Hotel Vanden Meersche steevast gesproken over Cesar als de 'gehate belastingontvanger' van Napoleon terwijl het in werkelijkheid Josse is (23). Een leuk detail is dat de kleinzoon van Josse, de fotograaf Joseph Maes (1838-1908), circa 1864 verschillende studioportretten maakte van Victor Hugo.

Tot slot

Ondanks de voorziene plaats zijn er geen namen meer toegevoegd aan het familiegraf. Waarschijnlijk kozen de directe afstammelingen voor een eigen rustplaats en raakte het bestaan van het monument in de loop der tijd vergeten door de familie, wat niet zo verwonderlijk is aangezien het meermaals verplaatst werd (24). Het meer dan tweehonderd jaar oude grafmonument is een stille getuige van de Gentse bourgeoisie uit de eerste helft van de negentiende eeuw, en in dat opzicht uniek in zijn soort. Het is een van de oudste nog bestaande grafmonumenten in open lucht in Gent.

Afb. 10. Een leeg vlak onder “naemen van de begraevene” (foto T. Maes, 2017)

Noten

1. De datum van de oprichting van het grafmonument wordt bevestigd in vier handschriften uit het midden/2de helft van de 19de eeuw in de collectie van de Universiteitsbibliotheek Gent; plaatsnummers: HS.4172, HS.4239, G.6424 en G.11482. Deze bevatten transcripties van de opschriften op Gentse grafmonumenten en soms ook korte beschrijvingen ervan. Wat betreft het grafmonument Maes-Vandeweghe, spreekt handschrift G.6424 van ‘*une construction colossale’*.

2. Voor meer info over de Joodse gemeenschap en het Dampoortkerkhof, zie het artikel van A. Capiteyn in *Ghendtsche Tydinghen*, nr. 3, 1984

3. Handschriften G.11482 en HS.4239, Universiteitsbibliotheek Gent

4. De afbeelding geeft niet de exacte kleuren weer van het schilderij. Met dank aan de heer Jean-Pierre Roosen voor het bezorgen van de afbeelding.

5. ‘Begraafplaats onder speelplaats van Freinetschool: Nog steeds verzakkingen’, in: Het *Nieuwsblad*, 20 oktober 2005

6. Van Wesemael, M. ‘Een niet alledaags Gents grafmonument’, in: *Oostvlaamse Zanten*, 1970, jg. 45, nr. 4, p. 124-130

7. De auteur heeft tevergeefs geprobeerd de contactgegevens van Dhr. D’Hooghe te vinden.

8. Van Wesemael, a.w., p. 124

9. Vertaling overgenomen van het artikel van Van Wesemael, p. 126

10. Een betaalmeester was belast met de betaling van pensioenen, enz. en met het overnemen van ontvangsten voor de staat. In de Franse tijd waren de geannexeerde territoria opgedeeld in departementen zoals in Frankrijk. Gent was de hoofdstad van het Scheldedepartement, of '*Département de l'Escaut*'.

11. Van Lokeren, A. *Le Château Espagnol à Gand*, Gand, 1855. Zie ook handschrift G.19888/9 bis, Universiteitsbibliotheek Gent

12. Handschriften G.19139/9 en HS.2476, Universiteitsbibliotheek Gent

13. *Gazette van Gend*, 16 maart 1836

14. *Gazette van Gend*, 20 maart 1836

15. *L'Emancipation*, 14 september 1835

16. *Wegwyzer der Stad Gent* en *Provintialen almanach van Oost-Vlaenderen* voor het schrikkeljaer 1836, p. 403

17. *Algemeenen koophandels-almanak* of *Wegwyzer der Stad Gent* voor het schrikkeljaer 1836, p. 219

18. *Gazette van Gend*, 4 oktober 1835

19. *Gazette van Gend*, 16 december 1835

20. *Liedeken op het voorenstaende beschryf, van de vreede moord gepleegd binnen Parys, op den heer Maes en zyne huysvrouwe*. In: *Verhael en omstandigheden aengaende de moord van eenen onzer stads-genooten Mr Maes, zooals die door de Parysche dagbladen zyn toegekomen*. Gent, [Eggericx], [1835]. Zie G.11621/26, Universiteitsbibliotheek Gent.

21. Brief van Victor Hugo, gedateerd 24 augustus 1837. Vertaling door de auteur/P. Kluyskens. Originele tekst: *'Cette maison et ce jardin sont de l'aspect le plus frais et le plus gai. C'était le logis de ce vieux millionnaire Maës qui a été si misérablement assassiné il y a deux ans et qui remplissait d'or ses vieux chapeaux.*'

22. Brief van Victor Hugo, gedateerd 28 augustus 1837. Vertaling door de auteur/P. Kluyskens. Originele tekst: '*Sais-tu qui a dévasté, ruiné, démantelé, volé et dépouillé sous le ciel cette magnifique abbaye? C'est Maës […] cet homme assassiné il y a deux ans pour ses richesses […] mal acquises, ce vieil avare qui en amassant son trésor mal gagné amassait son châtiment. Mon guide […] m'avait dit en entrant que c'était ce Maës qui avait fait cette ruine. J'ai parcouru toute la devastation en silence […] et puis tout à coup […] je me suis levé d'une pierre où je m'était assis et je n'ai pu m'empêcher de dire à haute voix "La providence est juste!" […] Il y avait en 93 deux espèces de monstres, les uns tuaient les hommes, les autres tuaient les monuments; les uns voulaient du sang, les autres de l'or. Les premiers étaient féroces et souvent désintéressés, les seconds étaient cupids et toujours laches. Ce Maës était de cette dernière espèce, la plus méprisable à mon gré. Ainsi ce miserable nous a pris à tous ce beau couvent pour se donner à lui, imbécile et inutile, la maison dont je t'ai parlé […]. Dieu soit loué! Il a écrasé cet homme sous son or.*'

23. 'Michel Moortgat zijn dada', in: *Sabato* (weekend magazine van *De Tijd*), 12 december 2020, p. 20

24. De auteur van dit artikel is de 5x achterkleinzoon van Josse Maes en ontdekte het familiegraf in 2017.

Verdere bronnen en literatuur

Capiteyn, A. & Decavele, J., *In steen en brons, van leven en dood: inventaris van de waardevolle grafmonumenten en portretgalerij van verdienstelijke personen rustend op de begraafplaatsen van de Stad Gent*, Gent, 1981, p. 82-84

Capiteyn, A., 'Gentse kerkhoven, meer dan grauwe steengroeven', in: *Toerisme in Oost-Vlaanderen, Gent*, 1983, jg. 32, nr. 4, p. 98-103

De Lange, S., 'De historische band tussen Opbrakel en rijke Gentse families in de 19eeuw', zesdelig artikel in: *Triverius*, verschenen tussen okt. 2011 en jan. 2013

Devriese, L., 'Wat er gebeurde met de begraafplaatsen aan de Gebroeders De Smetstraat en de Wasstraat', in: *Ghendtsche Tydinghen*, Gent, 2010, jg. 39, nr. 6, p. 472-484

Hernalsteen, A., *De Westerbegraafplaats van Gent*, Gent, 2000, p. 47-49

Kluyskens, P., 'Hoe Cesar Maes, de Gentse millionnair en oud-leverancier der Franse legers te Parijs werd vermoord', in: De Gentenaar, 4 mei 1952

Kluyskens, P., 'De moord op Cesar Maes te Parijs en de eigenaardige uitspraak van het Hof van Assisen', in: *De Gentenaar*, 11 mei 1952

Schoeters, S., *Hier rust…: bijzondere graven en begraafplaatsen, van Campo Santo tot Schoonselhof*, Leuven, 2011, p. 196

'Assassinat des époux Maes', in: *Annales d'hygiène publique et de médecine légale, Paris,* 1843, jg. 29, p. 373-386

Het verheerlykt Vlaenderen, of Den Vlaemschen hovenier, die Vlaenderen verheerlykt, Gent, 1816, jg. 1, p. 51-52

'Nieuw leven op oude begraafplaatsen', in: *Gent Internationaal/Ghent International*, 2005, nr. 14

[**Tristan P. Maes** is een geboren en getogen Gentenaar. Hij studeerde grafiek aan Sint-Lucas Gent. Vandaag is hij catalograaf in de Boekentoren waar hij werkt aan het verder ontsluiten van de erfgoedcollectie, inclusief de collecties prenten en tekeningen. Als kunstenaar concentreert hij zich in de laatste jaren op collages. Het is vooral zijn onderzoek naar zijn eigen familiegeschiedenis dat hem in de geschiedenis van de stad Gent doet duiken. Van zijn hand is het artikel over het 'Hof Van Raveschoot' in *Ghendtsche Tydinghen* 2018.